

ДРОХВА

Otis tarda Linnaeus, 1758

Таксономічна належність

Клас — Птахи (Aves), ряд — Журавлеподібні (Gruiformes), родина — Дрохвові (Otidae). Один з 2-х видів роду; єдиний вид роду у фауні України, представлений номінативним підвидом.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Гніздовий ареал: пн. Африки; Євразія від Піреней до Китаю, з пн. на пд. від Німеччини до Ірану. В Україні гніздиться у степовій частині Лівобережжя, включаючи Крим; зимує у Лівобережжі Сухостепової зони. Зимові скупчення — у Херсонській та Запорізькій обл., Керченському п-ові.

Чисельність і причини її зміни

В Україні у гніздовий період до 850 ос. (150–200 гніздових самок), взимку до 12,4 тис. ос., Європейська популяція — до 35,8 тис. ос. Чисельність скорочується через заростання ланів та пасовищ; зменшення місць для водопою; знищення гнізд під час випасання худоби, сінокошення та обробітку ланів; розлякування птахів, зростання кількості здичавілих собак та воронових птахів; вилучення з природи кладок та виводків; відстріл на місцях зимівлі, загибель від зіткнення з ЛЕП.

Особливості біології та наукове значення

В Україні пд. популяції осілі. Перелітні птахи, переважно російські, в березні мігрують на сх., у жовтні–грудні у зворотному напрямку. Займає ділянки з невисоким помірно розрідженим травостоєм у цілих степах, на луках, пасовищах, перелогах. Полігам. Гніздо — неглибока ямка в ґрунті з невеликою кількістю вистілки. Яйця відкладає у квітні–червні. У кладці 1–3 яйця. Тривалість інкубації 27–30 діб. Підйом на крила у віці

35–45 діб. Статова зрілість з 3 року життя. Їжа: переважно трав'яні рослини, а також великі безхребетні, дрібні плазуни та ссавці.

Морфологічні ознаки

Маса — до 18 кг, довжина тіла — 75–105 см, розмах крил — 190–260 см. Верх тулуба, частина верхніх покривних пер крил та хвоста руді з чорними смужками; голова і шия сірі; дзьоб темно-сірий; райдужна оболонка ока коричнева; у самця нижня частина тулуба і крил біліша, воло і передня частина шиї руді, видовжені пера під основою дзьоба — «вуса».

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Європейського червоного переліку,

до Бернської (Додаток II) та Боннської (Додаток I і II) конвенцій, СІТЕС (Додаток II). В рамках Боннської конвенції укладений Меморандум про взаєморозуміння щодо збереження та менеджменту середньоевропейської популяції дрохви. Гніздування виду на заповідних територіях не відомі. Мігруючі та зимуючі птахи можуть триматися у заповідниках степової зони. Необхідно: створити охоронні території зі збереженням в їх межах екстенсивного тваринництва (Присивашся, Приазовська височина, Керченський п-ів, Тарханкут); знищувати бродячих собак та скорочувати чисельність воронових; заборонити полювання у місцях зимових скупчень; запобігати вилученню кладок та виводків.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Розведення з яєць, отриманих у неволі, не відоме. З яєць, вилучених з природи, вирощується важко.

Господарське та комерційне значення

Має місце незаконна торгівля птахами.

Основні джерела інформації

Андрющенко, Стадниченко, 1999; Андрющенко, 2000; Андрющенко та ін., 2000; Andryushchenko, 2002.

Автор: Ю.О. Андрющенко
Малюнок: І.І. Землянських

■ — область гніздування

ХОХІТВА

Tetrax tetrax (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Птахи (Aves), ряд — Журавлеподібні (Gruiformes), родина — Дрохвові (Otididae). Єдиний вид роду.

Природоохоронний статус виду

Зникаючий.

Ареал виду та його поширення в Україні

Займає пд. зх. Африки, пд. Європи, Центральну Азію; пд. популяції осілі, пн. зимують від Пн.-зх. Африки до Центральної Азії. В Україні: осілий на Керченському п-ві; мігрує та зимує в Присивашші, Степовому Криму, Пн.-зх. Приазов'ї.

Чисельність і причини її зміни

В Україні у гніздовий період — 30–50 ос. (можливе гніздування 5–7 самок), взимку загальна чисельність, ймовірно, сягає 70–80 ос. Світова популяція — 100 тис. ос. Чинники зменшення чисельності: втрата біотопів, знищення гнізд під час випасання худоби та сінокосіння, розлякування птахів, зростання кількості здичавілих собак та воронових птахів, вилучення з природи кладок та виводків, відстріл дорослих птахів.

Особливості біології та наукове значення

Оселяється на ділянках цілинних степів, пасовищ, перелогів з низьким помірно розрідженим травостоєм. З початку квітня самці розподіляються по гніздових територіях і токують до кінця червня. Моногам. Гніздо — неглибока ямка в ґрунті з невеликою кількістю вистілки з сухих трав'яних рослин. Відкладання яєць відбувається з кінця квітня до кінця травня. У кладці 3–4 яйця. Тривалість інкубації 20–28 діб. Підйом на крило у віці 25–30 діб. Статева зрілість з 2 року, у самок можливо з 1 року. Корм: головним чином вегетативні частини, квіти та зерна трав'яних рослин; у гніздовий період переважають безхребетні.

Морфологічні ознаки

Маса тіла — 680–975 г, довжина тіла — 40–45 см, розмах крил — 105–115 см. Боки голови, горло, шия, воло і верх тулуба сіривато-вохристі з бурими рисками; низ білий; дзьоб і ноги сіривато-бурі; райдужна оболонка ока жовтогаряча; у самця в шлюбний період боки голови і горло сірі; шия і верх вола чорні, на шиї дві білі смуги, верхня спереду V-подібна, нижня кільцем охоплює шию; низ вола білий; махові пера білі з темною верхівкою.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесено до Європейського червоного переліку, до переліку Бернської конвенції

(Додаток II), CITES (Додаток II). В Україні гніздиться поза межами природоохоронних територій через відсутність розрідженого невисокого травостою, який підтримується дикими копитними або помірним випасанням худоби. Необхідно: створити відповідні умови у степових заповідниках та додаткові охоронні території на Керченському п-ві; знищувати здичавілих собак та воронових птахів; заборонити полювання в місцях поширення виду на Керченському п-ві; посилити контроль за полюванням у Пн.-зх. Приазов'ї та на Сиваші; запобігати вилучення кладок та виводків.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Достеменні випадки розведення з яєць, отриманих у неволі, не відомі. З яєць або пташенят, вилучених з природи, вирощується важко.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Кинда, Стадниченко, 1996; Кошелєв, Пересадько, 1996; Андрущенко, Стадниченко, 1999.

Автор: Ю.О. Андрущенко
Малюнок: І.І. Землянських

● — місця гніздування

ЛЕЖЕНЬ

Burhinus oedicnemus (Linnaeus, 1758)

Таксономічна належність

Клас — Птахи (Aves), ряд — Сивкоподібні (Charadriiformes), родина Лежневі — Burhinidae. Один з 7-ми видів роду; єдиний вид роду в фауні України, представлений номінативним підвидом. Деякі дослідники відносять вид до ряду Журавлеподібних.

Природоохоронний статус виду

Неоцінений.

Ареал виду та його поширення в Україні

Лісова, лісостепова, напівпустельна та пустельна зони помірного та тропічного поясів Євразії та Пн. Африки; на пн. Євразії гніздовий перелітний, пд. — осілий або частково осілий; перелітні популяції зимують на пн. зх. та сх. Африки, пд. Аравійського п-ова. В Україні: гніздиться, можливо, на більшій частині території, достовірно — у Сухостеповій зоні, а на пн. — вздовж великих річок.

Чисельність і причини її зміни

Чисельність світової популяції не відома. Європу оціночно заселяє 41–160 тис. ос. Для більшості територій України не визначена. На пн. Керченського п-ова 1 пара трапляється на 1,4–2 км², подекуди вздовж Сиваша — на 0,8–1 км². Чинники зменшення чисельності: знищення гнізд під час випасання худоби та обробітку ланів; розлякування птахів (гинуть залишені яйця та пташенята); зростання кількості здичавілих собак та воронових птахів.

Особливості біології та наукове значення

Трапляється на ділянках з дуже низьким та розрідженим травостоєм або без рослинності, також з оголеним камінням, на кам'янистих осипах і солонцях у цілих степах (петрофітних та

псамофітних), на пасовищах, перелогах, а також у покинутих кар'єрах. З зимівель мігрує у квітні, у зворотньому напрямку у вересні — першій половині жовтня. Гніздиться у першій декаді травня — на початку липня. Моногам. Гніздо — невелика ямка на землі, обкладена камінцями, грудками ґрунту, уламками сухих стебел та коренів трав'яних рослин, сухими екскрементами овець, кіз, зайців. У кладці 1–2 яйця. Насиджують яйця та водять пташенят обидва партнери. Тривалість інкубації 27–30 днів. Підйом на крила у віці 42–49 днів. Статева зрілість з 3 року життя. Тривалість життя — до 30 років. Їжа: безхребетні.

Морфологічні ознаки

Маса тіла — 338–550 г, довжина тіла — 40–44 см, розмах крил — 77–85 см. Оперення

пісочно-буре з густою темною строкатістю; горло і «брови» білуваті; волю, черево і підхвістя білі або вохристо-білі; на верхніх покривних перах білі смуги з чорними поперечнимисмугами; дзьоб жовтий, ноги олівово-жовті; райдужна оболонка ока жовта.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Вид занесено до ЧКУ (1994), Європейського червоного переліку, до переліків Бернської (Додаток II) та Боннської (Додаток II) конвенцій. Необхідне створення охоронних територій (Приазовська височина); знищення здичавілих собак та воронових птахів; запобігання випадків непокоєння птахів у гніздовий період.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Юдин, 1965; Андрущенко, Стадниченко, 1999.

Автор: Ю.О. Андрущенко
Малюнок: І.І. Землянських

■ — область гніздування

ПІСОЧНИК ВЕЛИКИЙ (ЗУЙОК ВЕЛИКИЙ)

Charadrius hiaticula Linnaeus, 1758

Таксономічна належність

Клас — Птахи (Aves), ряд — Сивкоподібні (Charadriiformes), родина Сивкові — Charadriidae. Один з 5-ти видів у фауні України; політипний вид, 2 підвиди: *Ch. h. hiaticula* — в Україні на гніздуванні, а *Ch. h. tundrae* — трапляється під час міграцій.

Природоохоронний статус виду

Рідкісний.

Ареал виду та його поширення в Україні

Від Скандинавії до Чукотки і Анадира, узбережжя Балтійського, Пн., Білого морів, можливо — Середземного; в Україні — по кордону з Білорусією. На гніздуванні з 1995 р.

Чисельність і причини її зміни

У Європі понад 120 тис. гніздових пар, в Україні 9–14. У 1995 р. 4 гнізда, 5 виводків на Волині і Львівщині біля сс. Хоцунь, Світязь, Чолгині. У 1996–1999 рр. — 9–14 пар; у 2001–2005 рр. — 8–10, у 2006 р. — 7 та 3 пари біля с. Люб'язь і 2 — біля с. Підкормілля. Реагує на впливи, характерні для малих популяцій; через нестабільність гніздових стацій може зникнути.

Особливості біології та наукове значення

Гніздиться на пасовищах, піщаних косах, пляжах, технічних водоймах. Гнізда на піску, у розрідженій траві, старих коров'ячих кізках. У кладці 4 яйця, в травні-червні. Насиджування 24–26 діб. Пташенята виводко-

вого типу. Статевозрілими стають на першому році життя. Мігрують по всій країні. Живляться дрібними комахам.

Морфологічні ознаки

Довжина тіла — 18–20 см, розмах крил — 48–57 см. Маса — 62–71 г. У дорослого птаха верх сірувато-бурий; лоб, плями за очима, шия і низ білі; передня частина тім'я, вуздечка, плями навколо очей чорні; на волі чорний «нашийник»; вздовж основи бурих махових — біла смуга, помітна в польоті; крайні стернові пера білі, центральні — бурі, інші бурі з білою верхівкою; дзьоб жовтогарячий, на кінці чорний; ноги жовтогарячі. Молодий птах схожий на самку в позашлюбному вбранні, але має кремово-білуватий лоб, по

краю покривних пер світла облямівка, «нашийник» розірваний.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Захищений Бернською конвенцією (Додаток II), угодою AEWA, CMS (Додаток II). Згідно європейської природоохоронної значимості — категорія Non-SPEC, безпечний (Secure). Охороняється в НПП «Прип'ять-Стохід» і заказнику «Чолгинський». Потрібно вивчити біотопи гніздування і розробити рекомендації з охорони; у гніздовий період дотримуватись охоронних зобов'язань.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення

Відомостей немає.

Основні джерела інформації

Каталог орнітофауни... 1991, 1993; Troglodytes, 1994, 1995, 1996, 1997; Hagemeijer, Blair, 1997; Фесенко, Бокотей, 2000; Шидловський, 2002; Burfield, van Bommel, 2004.

● — місця гніздування

Автор: І.В. Шидловський
Малюнок: І.І. Землянських